

Odtajněná reliktní kulturní krajina vojenských újezdů

KAREL KUČA

ANOTACE: Článek informuje o památkových hodnotách dochovaných na územích vyčleněných k 1. 1. 2016 ze stávajících vojenských újezdů Boletice, Březina, Hradiště a Libavá a v rozsahu celého zrušeného vojenského újezdu Brdy. Pozornost je zaměřena na historická sídla v těchto územích – jak existující, tak zejména ta, která za dobu existence vojenského újezdu částečně nebo zcela ve své nadzemní podobě zanikla a z hlediska kulturního dědictví se tak změnila na významné archeologické lokality. Článek zdůrazňuje potřebu důkladně zmapovat dochované hodnoty, i když v tomto ohledu již velký díl práce vykonal obor územního plánování díky nedávno dokončeným územním plánům vojenských újezdů.

Česká republika byla až do roku 1991, kdy byly zrušeny vojenské újezdy Dobrá Voda, Mladá a Ralsko, zemí s patrně vůbec největším procentem území zabraného pro potřeby vojenských újezdů v Evropě. S účinností od 1. 1. 2016 došlo ke zrušení vojenského újezdu Brdy a větší či menší redukci zbývajících újezdů Boletice, Březina, Hradiště a Libavá.¹ Z celkové rozlohy vojenských újezdů, která činila 1 296,64 km², bylo vyjmuto 473,31 km², tedy 36,5 %.² V řadě případů jde o území, která byla veřejnosti omezeně (zejména o víkendech) přístupná již delší dobu, přesto teprve nyní vznikly podmínky pro jejich bližší turistické, ale zejména odborné poznání. Na druhé straně i ve zrušeném újezdu Brdy nadále zůstane poměrně velké území dělostřelecké střelnice v rámci Posádkového cvičiště Jince trvale uzavřeno.

Území vyčleněná z vojenských újezdů (dále též „VÚ“) mají jeden společný rys. Jde o kulturní krajinu, jejíž historie byla do značné míry vymazána. Zejména v 50. letech 20. století, po jejich zřízení, byla většina zde existujících sídel záměrně ničena při nácviu bojových operací. Destrukce však pokračovaly i v pozdější době. Některé nuceně vysídlené (nebo po roce 1945 ani nedosídlené) vesnice byly zbořeny, aby na jejich místě vyrostla nová sídliště, zejména pro pracovníky vojenských zemědělských podniků. Z povrchu země přitom zmizela i většina jednotlivých památek nejrůznějších typů, nejen zámky či kostely, ale i památky drobné architektury a plastiky. Přesto některé – někdy i velmi významné – památky toto těžké období přečkaly a i přes možnost jejich přímého poznávání stále zůstávají nespravedlivě šířeji neznámé. Po roce 1989 (výjimečně již dříve) se vojenská správa začala alespoň k nejcennějším stavbám chovat citlivěji a zajistila opravu některých z nich.

Prakticky všechna z VÚ vyčleněná území obsahují intravilány zbořených vesnic, které většinou představují potenciál území s archeolo-

gickými nálezy nejvyšší kategorie. Právě tyto lokality mohou být paradoxně zpřístupněním těchto území a možným rozvojem výstavby či cestovního ruchu nejvíce ohroženy.

Smyslem tohoto článku není a nemůže být podrobné a úplné představení všech památkových hodnot, které se na jednotlivých územích dochovaly. Je potěšující skutečností, že všechny stávající vojenské újezdy disponují nedávno dokončenými územními plány, které věnují kulturním hodnotám celého území (tedy včetně nyní vyčleněných částí) poměrně velkou pozornost. Územní plán Vojenského újezdu Boletice pochází z roku 2011,³ Březiny z roku 2008,⁴ Hradiště⁵ a Libavé z roku 2014.⁶ Všechny obsahují nejen výčet kulturních památek, ale také tzv. „místních památek“. Zejména ve Vojenském újezdu Libavá je jim věnována mimořádná pozornost. Ačkoli tato kategorie stále nemá (a asi ani v novém památkovém zákoně nebude mít) legislativní oporu, společnost jako celek zjevně vnímá stávající památkový fond jako nedostatečný, nepokrývající zdaleka všechny reálně existující památkové hodnoty. Požadavek na ochranu místních památek je přitom obsažen ve výrokové (tedy závazné) části výše uvedených územních plánů (byť jejich výčet obsahuje pouze odůvodnění). Totéž platí o územích s archeologickými nálezy, za něž jsou v dotčených dokumentech kromě jednotlivých lokalit typu hradišť považovány i všechny dochované intravilány zaniklých vesnic. Obor územního plánování zde tedy zatím jednoznačně přispívá k ochraně kulturních hodnot území víc než obor památkové péče. Územní plány přitom nezapomínají ani na ochranu krajinného rázu (tedy i kulturní krajiny). Pro území Brd není územní plán k dispozici, ale ochraně dochovaných hodnot zde jistě výrazně pomůže nově vyhlášená chráněná krajinná oblast.⁷

Tím spíše by bylo žádoucí věnovat těmto územím zvýšenou pozornost také z hlediska oboru památkové péče a zajistit, aby se při ochraně

jejich kulturních hodnot bylo možné opřít také o ustanovení památkového zákona, což je nyní možné pouze u kulturních památek a území s archeologickými nálezy, a aby i pro daná území vznikly oborové územně analytické podklady, jež dosud zpracované údaje potvrdí nebo doplní a zpřesní.

Protože území vyčleněná z vojenských újezdů nejsou obecně příliš známa, obsahuje následující text stručný přehled jejich památkových hodnot, s důrazem na zaniklé vesnice, ale i charakteristiku sídel dochovaných torzálně či převrstvených novou zástavbou. Může sloužit jako základní inventura území v okamžiku jeho převzetí civilní správou (zejména obecních sa-

■ Poznámky

1 Zákon č. 15/2015 Sb., o zrušení vojenského újezdu Brdy, o stanovení hranic vojenských újezdů, o změně hranic krajů a o změně souvisejících zákonů (zákon o hranicích vojenských újezdů). Podrobný popis této události po administrativní stránce viz Karel Kuča, Optimalizace vojenských újezdů v České republice a její ne zcela optimální provedení, *Časopis Společnosti přátel starožitností* 2/2016. V tisku.

2 <http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/optimalizace/-optimalizace-vojenskych-ujezdu-107459/>, vyhledáno 23. 9. 2016.

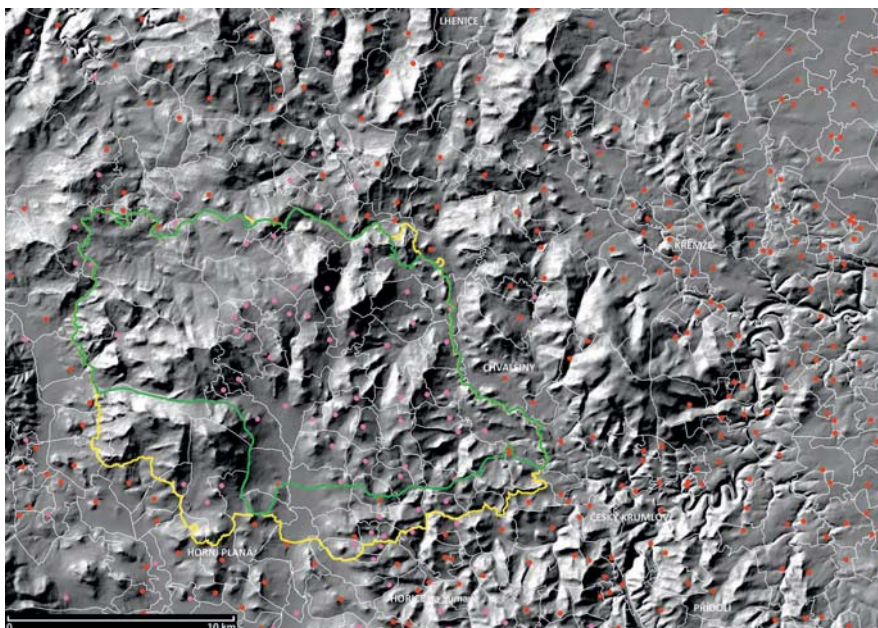
3 http://www.voujezd-boletice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=715&id=1573&p1=1664, vyhledáno 23. 9. 2016.

4 http://www.voujezd-brezina.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=1412&id_dokumenty=1109, vyhledáno 23. 9. 2016.

5 http://www.voujezd-hradiste.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=4746&id_dokumenty=38664, vyhledáno 23. 9. 2016.

6 http://www.voujezd-libava.cz/soubory/9342/OOP_UP_VUJ%20Libav%C3%A1%20_text.pdf, vyhledáno 23. 9. 2016.

7 Nařízení vlády č. 292/2015 Sb., o Chráněné krajinné oblasti Brdy, ze dne 12. 10. 2015. Charakteristika CHKO viz Bohumil Fišer – Jaroslav Obermajer, Chráněná krajinná oblast Brdy, *Ochrana přírody* LXXI, 2016, s. 2–7.

3

1

2

Obr. 1. Vojenský újezd Boletice, reliéfni mapa s vyznačením rozsahu újezdu do konce roku 2015 (žlutě) a od roku 2016 (zeleně). Podkladovou bílou kresbu tvoří hranice historických osad. Všechny mapy: Karel Kuča s využitím geografických dat CZ_RETRO (<https://geoportal.npu.cz/webappbuilder/apps/38/>), 2016.

Obr. 2. Vojenský újezd Boletice, mapa katastrálních území k 1. 1. 2016.

Obr. 3. Boletice (okres Český Krumlov), kostel sv. Mikuláše. Foto: Karel Kuča, 2013.

mospráv) a samozřejmě i jako pozvánka k jejich návštěvě. Obrazový doprovod se – kromě přehledných map vojenských újezdů a jejich redukce – soustřeďuje na fotografickou dokumentaci. Prostorový rozsah článku nedovoluje zařadit zde podrobnější mapy, navíc to není nezbytné, protože jsou snadno dostupné na internetu.⁸ Přehled je řazen abecedně podle vojenských újezdů a názvů katastrálních území (ustavených převážně v letech 2013–2014). Za jménem lo-

kalitě je kromě staršího českého a německého jména uvedena i příslušnost ke katastrálnímu území mapy stabilního katastru. Komentář je založen na osobní návštěvě většiny zpřístupněných částí v období 2007–2016 autorem a na komparaci s prameny, literaturou a mapami.

VÚ BOLETICE

1) k. ú. Březovík 1

Rovence (Rubenz), *dř. k. ú. Ktiš* – ves tvořená čtyřmi usedlostmi kolem nepravidelné čtyřstranné návsi, jejíž severní část byla nezastavěná již v dávnější minulosti. Zástavba zcela zanikla (včetně kaple na severním okraji vsi), archeologická situace je dochována, plocha zalesněna. Zaniklý intravilán rozpůlila hranice VÚ již v 50. letech 20. století (severní polovina zůstala v k. ú. Ktiš), nyní byla z VÚ vyčleněna i jižní polovina.

Třebovice (Třebovnice, Siebitz), *dř. k. ú. Dobročkov* – ves soustředěná kolem nepravidelné

koncentrické čtyřstranné návsi. Z historické zástavby přetrvala jediná usedlost v jihovýchodním koutu bývalé návsi. Severně od ní vzniklo (na místě zbořených usedlostí) několik novostaveb. Archeologická situace ostatních stran zaniklé návsi se pravděpodobně ve značné míře dochovala. Barokní výklenková kaplička na návsi zanikla. Hranice k. ú. Březovík 1 těsně obkružuje okraj někdejšího intravilánu vsi (v k. ú. Třebovice u Českého Krumlova zůstal pouze extravilán).

2) k. ú. Kraví Hora

Boletice (Poletitz, Polletitz), *dř. k. ú. Boletice* – velká ves tvořená dvěma nepravidelně seskupenými řadami velkých usedlostí kolem neobyčejně rozlehlé nepravidelné návsi, v jejíž ploše také několik usedlostí vzniklo. Tato historická zástavba zcela zanikla a pouze v prostoru návsi byla převrstvena několika obytnými domy. Zaniklá severní část intravilánu zůstala ve VÚ (k. ú. Boletice). Archeologická situace byla zčásti narušena či zničena novou výstavbou, na převážné ploše zaniklého intravilánu lze předpokládat vyšší míru dochování. Výklenková kaple stojící na západním okraji vsi (při silnici, na samém okraji VÚ) byla nedávno opravena. Zachoval se také mimořádně cenný románský a gotický kostel sv. Mikuláše situovaný o samotě, jihovýchodně nad vsí. Budova fary zanikla, poblíž kostela však přetrvaly dvě vý-

■ Poznámky

8 Sídlní lokality lze výhodně studovat v mapovém projektu CZ_RETRO dostupném na adrese <https://geoportal.npu.cz/webappbuilder/apps/38/>, vyhledáno 23. 6. 2016. Zde jsou dostupné i různé mapové podklady, zejména 2. vojenské mapování, aktuální katastrální mapa, aktuální ortofotomapa aj. Ortofoto z 50. let 20. století je dostupné na adrese <http://kontaminace.cenia.cz/>, mapy stabilního katastru i další staré mapy na portálu ÚAZK: <http://archivni-mapy.cuzk.cz/>, vyhledáno 26. 6. 2016.

4

5

klenkové kapličky a pilířová boží muka. Velká výklenková kaple situovaná východně od kostela (za silnicí) byla sice nedávno opravena, ale bez patřičného odborného dohledu, takže došlo k její totální tvarové proměně a památkovému znehodnocení.

Dolany (Dollern), *dř. k. ú. Boletice* – malá ves tvořená několika většími usedlostmi a několika domky podél silnice. Z historické zástavby přetrvaly pouze dvě usedlosti, archeologická situace je zčásti dochována.

Finské Domky, *dř. k. ú. Boletice* – sídliště typových dvojdomků pro zaměstnance vojenského újezdu, vybudované v 50. letech 20. století severně od Dolan. Dochováno v původním rozsahu.

Boletice, *dř. k. ú. Boletice* – pozůstatky hradiště na výrazném izolovaném kopci zvedajícím se 830 m VJV od boletického kostela. Nenarušeno vojenskou činností.

3) k. ú. Maňávka u Českého Krumlova

Hausberk, *dř. k. ú. Bělá* – pozůstatky hradu.

Maňávka (Německá Maňava, Deutsch Haidl), *dř. k. ú. Hodňov* (Hodňov) – ves soustředěná okolo nevelké obdélné návsi, obestavěné ze tří stran velkými uzavřenými usedlostmi a na jižní straně vymezené pouze řádkou chalup. V roce 2013 intravilán rozdělen hranicí k. ú. Maňávka u Českého Krumlova (severní část) a Houbový Vrch (jižní část) vedenou z jihozápadního do severovýchodního koutu někdejší návsi. Zcela zanikla, archeologická situace přinejmenším na povrchu značně narušena. Zejména jižně od vsi dochovány stopy členění pluziny.

Skláře (Skelná Huť, Glashütten), *dř. k. ú. Pernek* – víska v minulosti tvořená dvěma velkými usedlostmi a několika domky. Zcela zanikla, dochována archeologická situace.

Stará Huť (Althütten), *dř. k. ú. Hodňov* (Hodňov) – ves soustředěná okolo protáhlé návsi, pouze zčásti obestavěné, přičemž k redukci do-

šlo v dřívější době (stav na MSK je stejný jako po zřízení VÚ). Zcela zanikla, archeologická situace zachována; totéž platí o zaniklé osamoceně usedlosti severozápadně od vsi a velké usedlosti U tlustého Bartla (Dickbartl), která stávala jihovýchodně od vsi. V jádru vsi přetrvala velká kaple barokního tvarosloví, opravená již v roce 1992.⁹

4) k. ú. Polná na Šumavě

Dětochov (Tichtihöfen), *dř. k. ú. Lštín* – víska tvořená pouhými dvěma velkými usedlostmi. Zcela zanikla a byla převrstvena areálem zemědělské velkovýroby, který zásadně narušil archeologickou situaci.

Hoříčky (Hörwitzl), *dř. k. ú. Hoříčky* – ves soustředěná kolem poněkud nepravidelné obdélné návsi obestavěné ze všech stran velkými usedlostmi. Zcela zanikla (včetně kaple), archeologická situace značně narušena výstavbou nové silnice, která diagonálně přetřela plochu někdejší návsi. Po této silnici je také vedena hranice k. ú. Polná na Šumavě a Boletice, takže z VÚ byla nyní vyčleněna pouze jihovýchodní polovina zaniklého intravilánu.

Hostínov (Hossen), *dř. k. ú. Mýto* – víska tvořená pouhými dvěma velkými usedlostmi, mezi nimiž existovala čtvercová plocha návsi. Zcela zanikla, archeologická situace zachována, ve značné míře zalesněna.

Kovářovice (Schmieding), *dř. k. ú. Svíba* – ves soustředěná kolem protáhlé trojúhelné návsi, zastavěné však pouze v severní části; další usedlosti stávaly odděleně. Zcela zanikla, archeologická situace značně narušena (na některých plochách zničena) vojenským využíváním prostoru a novými nezpevněnými komunikacemi. Zanikla také kaple, která stávala jižně od vsi.

Květušín (Dětušín, Kwitosching, Quitosching), *dř. k. ú. Lštín* – ves tvořená nepravidelnou a výrazně koncentrovanou skrumáží velkých usedlostí. Historická zástavba (včetně kaple) i parce-

Obr. 4. *Padrť* (okres Rokycany), hráz Dolejšího Padříského rybníka. Foto: Karel Kuča, 2015.

Obr. 5. *Jordán* (okres Příbram/Rokycany), pokusný vojenský bunker jako prototyp předválečného československého opevnění. Foto: Karel Kuča, 2015.

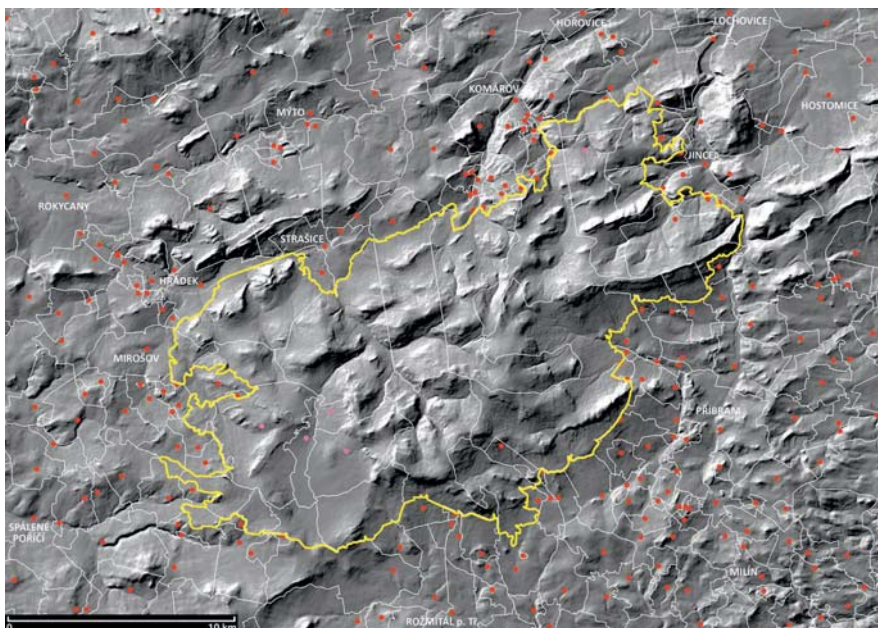
lace zcela zanikly a byly převrstveny novou rozvolněnou výstavbou jednotně řešených menších obytných domů na větší ploše než stará ves. Archeologická situace byla v převážné míře nebo zcela zničena.

Lštín (Irresdorf), *dř. k. ú. Lštín* – velká ves soustředěná okolo rozlehlé nepravidelné návsi obestavěné velkými usedlostmi (na západní straně jen zčásti). Zcela zanikla, archeologická situace značně narušena zemědělským obděláváním ploch, pouze v nevyužívané jižní části intravilánu snad zachována. Zanikla i kaple ve vsi. Z další kaple, která stávala na křižovatce cest severně od vsi, zůstalo jen základové zdivo. Přetrvala jen výklenková kaplička u silnice jihozápadně za Lštímem.

Otice (Ottetstift), *dř. k. ú. Hodňov* (Hodňov) – ves tvořená dvěma vzájemně oddělenými dvojicemi velkých usedlostí severně od silnice a dále k severovýchodu odsunutou usedlostí U Simandlů. Z této části vsi, která zůstala ve VÚ, přetrvala pouze jediná usedlost (včetně opravené výklenkové kapličky stojící opodál) a v jejím východním sousedství stojící dům u silnice, kterou prochází hranice k. ú. Polná na Šumavě a Polná u Českého Krumlova. Z VÚ byl vyčleněn pouze mladší dům stojící při severní straně silnice dále k východu a skupina malých

■ Poznámky

9 Pro poznání zaniklých i existujících sakrálních staveb včetně dokumentace je klíčovým zdrojem informací web Michala Valenčíka *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice* (<http://www.znicenekostely.cz>).

Obr. 6. Vojenský újezd Brdy, reliéfni mapa s vyznačením rozsahu újezdu do konce roku 2015 (žlutě).

Obr. 7. Vojenský újezd Brdy, mapa katastrálních území k 1. 1. 2016.

6

né usedlostmi. Chalupy a domky již v 18. století vyrůstaly také podél cesty klesající k severu. Zástavba návsi se v redukované a značně zanebané podobě zachovala jen na jihovýchodní straně, podstatně prořídla také zástavba směrem do údolí. Nedaleko návsi stojí charakteristická pilířová stodola s dřevěnými výplněmi, pravděpodobně poslední svého typu v Brdech. Kaple, která stávala na návsi, zanikla. Archeologická situace je alespoň v určité míře dochována. Jihovýchodně od vsi stojí v lese areál přzemních budov kasáren.

Pozoruhodné památky vojenského využití území se nacházejí západně od vsi, na úzkém skalnatém hřebtu (Jinecké či Koníčkovské hřebeny, Orlí hnízda), který lemuje severní okraj údolí Ohrazenického potoka (a zasahuje i na k. ú. Podluhy v Brdech). Jde o různé typy kamenných i dřevěných pozorovatelů, ze kterých byla řízena a sledována dělostřelecká palba cílená na dopadovou plochu Brda. Toto území je i po roce 2016 součástí rozsáhlého Posádkového cvičiště Jince a zůstane veřejnosti nepřístupné.

2) k. ú. Obecnice v Brdech

Sklná Huť, dř. k. ú. Obecnice – drobná ves uprostřed lesů, jejíž zástavba byla zčásti redukována již ve druhé polovině 19. století. Přetrvaly jen dva mladší domky, terén nenese znaky negativních zásahů.

3) k. ú. Podluhy v Brdech

Hrachoviště, dř. k. ú. Hrachoviště – drobná ves podél silnice. Zástavba s výjimkou jediného domu na jižním okraji intravilánu zanikla, archeologická situace nejspíše dochována. Zanikla i kaple uprostřed vsi.

7

4) k. ú. Skořice v Brdech

Kolvín, dř. k. ú. Kolvín – ves soustředěná kolem velké, téměř čtvercové návsi, jejíž plocha byla také z velké části zastavěna. Chalupy a domky dále vyrostly podél cest k západu a severovýchodu. Zástavba zcela zanikla, archeologická situace dochována mimořádně dobře. Kaple vznikla adaptací starší hospodářské budovy na návsi zanikla. Území je z velké části zalesněné.

5) k. ú. Strašice v Brdech

Padrt', dř. k. ú. Padrt' – velmi rozlehlá ves, která se rozkládala severně od hráze Dolejšího Padrtského rybníka. Skládala se ze dvou částí: první se řadila podél silnice směřující k severozápadu (do Kolvína), druhá podél silnice

domků mezi ním a jižněji o samotě kdysi stojí cím (zaniklým) Otickým mlýnem.

Petrov (Petersbach), dř. k. ú. Mýto – víska tvořená pouhými dvěma velkými usedlostmi. Zcela zanikla, archeologická situace pravděpodobně dobře zachována, prostor převážně zalesněn.

Polná na Šumavě (Polná, Stein im Böhmerwalde, Stein), dř. k. ú. Lštín – ves s ulicovou návší podél silnice severně od potoka a příčnou ulicí vedoucí ke kostelu jižně od potoka. Jižní část vsi včetně kostela dochována, ze severní části pouze severní strana, zbytek narušila již železnice a po začlenění do VÚ další demolice spojené i s rozšířením silnice. Východně od návsi vyrostla řada domků, západně vznikl účelový

areál. Cenný gotický kostel sv. Martina byl opraven již v letech 1992–1993.

Svíba (Švíba, Schwiebgrub), dř. k. ú. Svíba – ves nepravidelně soustředěná okolo nevelké návsi a přístupové cesty od západu. Zcela zanikla, archeologická situace pravděpodobně dobře zachována, prostor zalesněn. Z výklenkové kapličky situované západně od vsi zůstalo torzo. Výklenková kaplička stojící ještě západněji se nedávno dočkala opravy.

VÚ BRDY

1) k. ú. Jince v Brdech

Velcí, dř. k. ú. Velcí – ves soustředěná kolem oválné návsi (uprostřed s rybníkem) obestavě-

8

9

10

Obr. 8. Valdek (okres Beroun), zřícenina hradu. Foto: Karel Kuča, 2015.

Obr. 9. Velcí (okres Příbram), torzo návsi. Foto: Karel Kuča, 2015.

Obr. 10. Lovecký zámček Tři trubky (okres Rokycany). Foto: Karel Kuča, 2015.

sledující severním směrem tok Padrtského potoka; součástí intravilánu zde byly i tři hamry a mlýn. Zástavba beze zbytku zanikla, zbořena byla i kaple v severozápadní části vsi, archeologická situace se pravděpodobně dobře dochovala.

Zadní Záběhlá, dř. k. ú. Záběhlá – poměrně velká ves se slepou vidlicovitou návší situovanou kolmo k severojižní cestě, kolem níž se rozvinula další výstavba. Zástavba zcela zanikla, archeologická situace se patrně dochovala jen zčásti a bez patrných reliktů. Již kolem roku 1953 zanikla jak původní malá kaple ve vsi, tak velká mešní kaple Zvěstování Panně Marii z roku 1930 na jejím jihovýchodním okraji (nyní již na k. ú. Věšín v Brdech). Terén zaniklé vsi nese místy stopy novodobých zásahů.

6) k. ú. Věšín v Brdech

Přední Záběhlá, dř. k. ú. Záběhlá – skupina chalup nazývaná původně V Chalupách. Toto jméno se později vyskytlo na všech mapách, teprve na meziválečné mapě je jméno Přední Záběhlá. Zástavba zcela zanikla, archeologická situace nejspíše dochována. Mezi Přední a Zadní Záběhlou existoval velký dvůr (Maierhof), há-

jovna (Hegerhaus) a myslivna (Jägerhaus). Ani z nich se kromě archeologické situace nic nedochovalo, přičemž dvůr zanikl ještě před zřízením vojenského újezdu.

V rozsáhlém území zrušeného vojenského újezdu se dochovala významná zřícenina hradu *Valdek* (k. ú. Chaloupky v Brdech), pozůstatky hradů *Drštka*, *Kušкова* (k. ú. Skořice v Brdech), *Lipovska* (k. ú. Strašice v Brdech) a hradiště *Obecnice* (k. ú. Obecnice v Brdech). Velmi cennou památkou je také dřevěný historizující lovecký zámček *Tři trubky* (k. ú. Strašice v Brdech) s přílehlými technickými díly na Padrtském potoce. Z dalších staveb lze jmenovat budovu továrny Octárna u hráze přehrady Obecnice a zejména několik charakteristických hájoven či mysliven: *Beranec*, *Okrouhlík*, *Amerika*; řada dalších, často architektonicky pozoruhodných, bohužel zanikla (Baštinka, Baština, Baštiny, Beranka, Bor, Klobouček, Lipovka, Pila – včetně kaple při jižním cípu přehrady, Pilská myslivna, Tři trubky, U Lázkého rybníka, Vranová). Významnou archeologickou lokalitou jsou pozůstatky dolu na *Jedové hoře*.

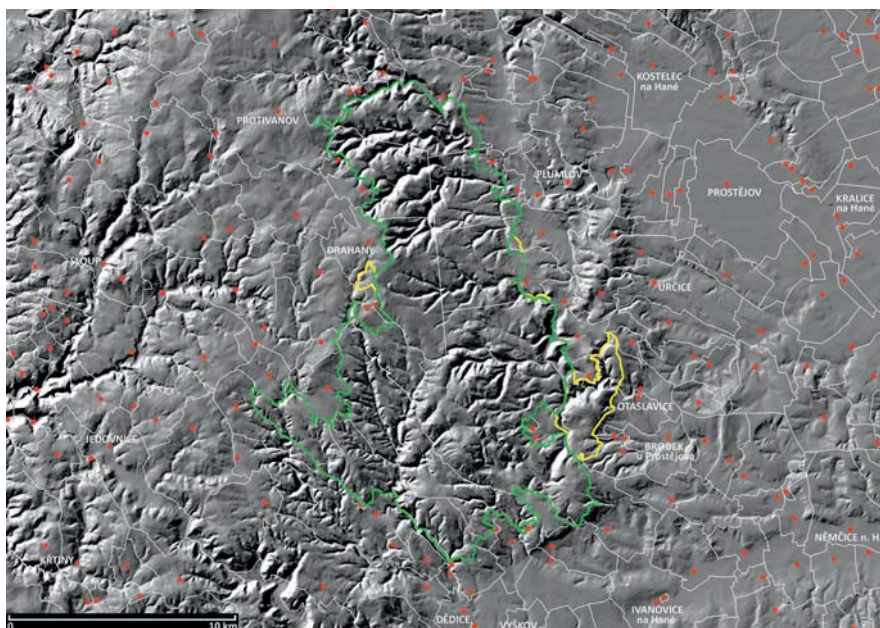
VÚ BŘEZINA

1) k. ú. *Chaloupky u Otaslavic*
Otaslavice 2, dř. k. ú. Horní Otaslavice – významné hradiště v poloze Obrova noha.

VÚ HRADIŠTĚ

1) k. ú. *Albeřice u Hradiště*
Albeřice (Alberitz) – ves s nepravidelnou velkou koncentrickou návší, kolem níž stálo jen několik velkých usedlostí a mnoho drobných domků, protože řada polností byla svedena ke dvoru na jihozápadní straně vsi. Zástavba s výjimkou jediného domu zanikla a byla převrstvena skupinou velkých bytových domů, v prostoru zbořeného dvora vznikly dva rodinné domky. Tato nová výstavba zcela nebo velmi závažně zničila archeologickou situaci.

Malý Hlavákov (Klein-Lubigau, Kleinlubigau), dř. k. ú. *Malý Hlavákov* – ves nepravidelně soustředěná kolem vidlicovité návsi stáčeající se obloukem dolů k potoku. Historická zástavba kromě tří domů zanikla, v západním sousedství vznikl areál zemědělské výroby. Z vojenského újezdu byla vyčleněna jen jihozápadní polovina

11

12

Obr. 11. Vojenský újezd Březina, reliéfní mapa s vyznačením rozsahu újezdu do konce roku 2015 (žlutě) a od roku 2016 (zeleně).

Obr. 12. Vojenský újezd Březina, mapa katastrálních území k 1. 1. 2016.

intravilánu, zatímco jeho zaniklá severovýchodní část zůstala v jeho hranicích. Pouze tam a dále východně od potoka se dochovala archeologická situace včetně nadzemních torz zbořených domů.

2) k. ú. Bražec u Doupova

Bražec (Brazec, Bergles, Pergles), *dř. k. ú.* *Bražec* – ves s velkou nepravidelnou návší ky-

jovitého tvaru. Historická zástavba byla zcela zbořena a nahrazena novou urbanistickou strukturou tvořenou malými dvojdomky po obou stranách silnice, s dvojicí dominantních veřejných budov uprostřed, naproti sobě. V jihovýchodní části někdejšího intravilánu byly postaveny větší bytové domy a na severním okraji vsi areál zemědělské výroby. Archeologická situace tím byla nejspíše zcela zničena.

Dolní Valov (Unter-Wohlau), *dř. k. ú.* *Valov* – nevelká ves nepravidelně seskupená podél cesty vybíhající ze silnice k západu. Zástavba v převážné míře zanikla, dochovány tři domy (jediný obydlí) a zřícenina čtvrtého. Zaniklý intravilán zčásti zarostl ovocnými stromy, závažnější zásahy do archeologické situace nejsou patrné.

Horní Valov (Ober-Wohlau), *dř. k. ú.* *Valov* – víska tvořená nepravidelným seskupením několika chalup při cestě. Zcela zanikla, intravilán zarostl, archeologická situace pravděpodobně dochována.

Javorná (Ohorn), *dř. k. ú.* *Javorná* – nevelká ves kolem protáhlé návsi severojižní orientace. S výjimkou jediného domu zanikla. Z vojenského prostoru byla v roce 2016 vyčleněna pouze jihovýchodní polovina zaniklého intravilánu, který z velké části zarostl vegetací. Archeologická situace v podstatné míře dochována.

Kostelní Horka (Am Berge), *dř. k. ú.* *Bražec* – bražecký farní kostel sv. Bartoloměje situovaný severně nad vsí na výrazném kopečku, při jehož úpatí se zformovala řádka usedlostí. Víska zcela zanikla, po zapálení v roce 1963 byl zbořen i kostel. Prostor kostela i obytné zástavby zarostl vegetací, archeologická situace zachována včetně tvrzště.

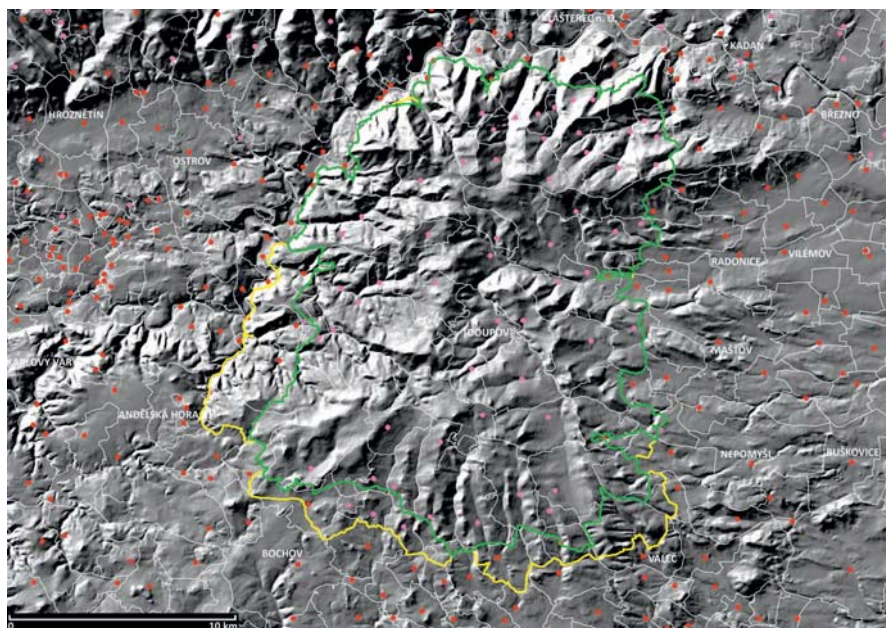
3) k. ú. Bražec u Těšetic

Tis u Luk (Tis, Tiß), *dř. k. ú.* *Tis u Luk* – nevelká ves s obdélnou návší, na jejíž podélné jihovýchodní straně stály jen drobné domky, nikoli velké usedlosti jako na ostatních stranách. Zástavba včetně prosté návesní kaple Panny Marie zcela zanikla, intravilán zarostl hustou vegetací, archeologická situace je jistě dochována.

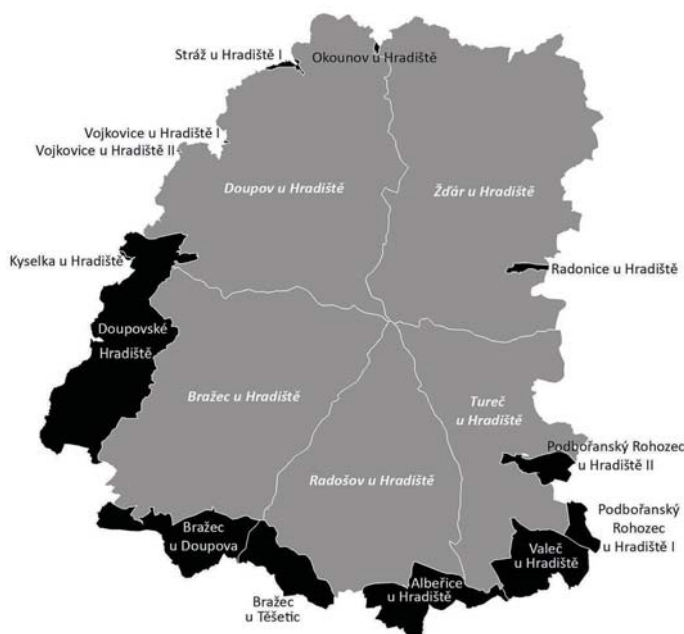
4) k. ú. Doupovské Hradiště

Činov (Šenov, Schöna), *dř. k. ú.* *Činov* – ves s protáhlou, téměř vřetenovou návší svažující se od západu do údolí Žalmanovského potoka, za níž se zejména v 19. století zformovala rozsáhlá kumulace domkářské zástavby táhnoucí se i podél potoka. Západní konec návsi uzavíral prostý pozdně barokní kostel sv. Martina s pozdně gotickou márníci – původní kaplí. Ves včetně kostela a kaple zcela zanikla, celý intravilán zarostl vegetací. Archeologická situace je velmi dobře dochována i s pozůstatky základového zdiva a klenb sklepů, včetně zřetelných stop parcelace záhumenních parcel a zčásti i vzdálenějších partií pluzžiny. Velmi dobře je patrná i vyvýšená poloha bývalého hřbitova okolo kostela (včetně zbytku jediného pomníku). Východní část zaniklé vsi zůstává ve vojenském újezdu a také zde se zachovala výrazná torza zbořených domů. Jde o velmi významnou archeologickou lokalitu. Nynější obnovenou osadu Činov představuje pouze oddělená mladší skupina několika domů jižně od zaniklé vsi. V blízkosti lesní cesty nad Dubinským potokem se zachoval kamenný smírčí kříž.

Dolní Lomnice (Dolejní Lomnice, Dolní Lomice, Unter-Lomitz, Unterlomit), *dř. k. ú.* *Dolní Lomnice* – ves nepravidelně seskupená po obou stranách cesty vedoucí hlubokým údolím

13

14

potoka Lomnice. Zástavba značně prořídla, počet domů klesl na méně než polovinu, několik novostaveb nerespektuje půdorys, či dokonce polohu původních objektů, přesto jde v rámci území vyčleněných z vojenských prostorů o jedno z nejlépe dochovaných sídel, ve kterém stará zástavba výrazně převažuje. Kaple, která stávala uprostřed vsi, zanikla. Svahy údolí jsou dnes mnohem více zalesněny než dříve, v lese na jižní straně lze na ortofotomapě rozlišit zřetelné stopy členění pluziny.

Horní Svatobor, dř. k. ú. Svatobor – ves nepravdělně seskupená při silnici východně nad Svatoborem se později nerozlišovala ani jako místní část, ale na mapě stabilního katastru je

samostatně popsána jako Ober Zwetbau. Od Svatoboru (Dolního Svatoboru) byla oddělena nezastavěným územím. Zcela zanikla a zarostla vegetací, archeologická situace se zdá být zachována.

Lučiny (Hartmanov, Hartmannsgrün), dř. k. ú. Lučiny – krátká lánová ves v hluboce zařiznutém potočním údolí. Z historické zástavby přetrvala méně než třetina domů. Ves přesto působí poměrně uceleným dojmem, zvláště v okolí velké historické skladové budovy, naproti níž se dokonce dochoval dům s hrázděným štítem. Vzniklo zde několik novostaveb (nejnověji montovaná malá budova obecního úřadu obce Doupovské Hradiště s prodejnou) a areál zemědě-

Obr. 13. Vojenský újezd Hradiště, reliéfni mapa s vyznačením rozsahu újezdu do konce roku 2015 (žlutě) a od roku 2016 (zeleně).

Obr. 14. Vojenský újezd Hradiště, mapa katastrálních území k 1. 1. 2016.

ské výroby. Výraznou památkou je pomník padlým v 1. světové válce. Ve svazích údolí zůstaly podstatné zbytky členění pluziny.

Svatobor (Zwetbau), dř. k. ú. Svatobor – kdysi velká vesnice byla postižena již v dávnější minulosti, takže mapa stabilního katastru zachycuje po obou stranách velké protáhlé návsi jen drobné chalupy neodpovídající rozměrům parcel a dále nahuštěnou domkářskou zástavbu uvnitř návsní plochy. Je otázkou, zda až v důsledku tohoto regrese došlo ke stavebnímu oddělení Horního Svatoboru. Historická zástavba Svatoboru zcela zanikla a jen z malé části byla nahrazena novou drobnou obytnou výstavbou. Dominantou vsi i široké okolní krajiny zůstává kostel Nanebevzetí Panny Marie z let 1729–1732 od Františka Maxmiliána Kaňky. Po zapálení v roce 1966 se stal zříceninou, která je od roku 2006 postupně rekonstruována (včetně provizorního zastřešení). Dochovala se rovněž poškozená ohradní zeď hřbitova. Ze sousední fary zůstala mohutná zřícenina, podobně jako z kostnice; z kaple Olivetské hory (jihovýchodně od kostela) přetrvalo jen torzo obvodového zdiva. Jde o jeden z nejcennějších památkových areálů v rámci všech území vyčleněných z vojenských újezdů.

5) k. ú. Podbořanský Rohozec u Hradiště II

Bukovina (Bukwa), dř. k. ú. Mětikalov – nevelká ves nepravidelně soustředěná kolem okrouhlé návsi obestavěné výhradně drobnými chalupami a domky, s kostelem (kaplí) sv. Michaela archanděla. Přetrvala jen menší část zástavby včetně kostela. Ten byl postaven v roce 1688, ale po požáru okolo roku 1800 byla ubourána loď. Značně zchátralá stavba s propadlým krovem nad sakristií a havarijním zastřešením presbytáře s částečně dochovanou vnitřní výmalbou interiéru byla v roce 2012 opravena.

6) k. ú. Radonice u Hradiště

Obrovce (Wobern), dř. k. ú. Obrovce – ves soustředěná kolem oválné návsi při jižním břehu řeky Liboce. Historický intravilán zcela zanikl, přetrvaly jen tři rozvolněné situované nové domky severně od řeky (mezi řekou a silnicí) a dále dvě větší novostavby. Zaniklý intravilán zarostl, míra dochování archeologické situace se zdá být značná. Z vojenského újezdu byl vyčleněn jen výběžek tvořící velmi malou část někdejšího k. ú. Obrovce. Uvnitř vojenského újez-

15

16

17

18

Obr. 15. Bražec (okres Karlovy Vary), nová zástavba na místě zbořené vsi. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 16. Činov (okres Karlovy Vary), torza nadzemních konstrukcí usedlostí a rozvalené zbytky zdiva. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 17. Dolní Lomnice (okres Karlovy Vary), ucelenější dochovaná část historické zástavby vsi. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 18. Dolní Valov (okres Karlovy Vary), zřícenina části usedlostí je jednou z mála památek tohoto typu na územích vyčleněných z vojenských újezdů, neboť stavby zde byly obvykle zbořeny až do základů. Foto: Karel Kuča, 2016.

du zůstala jak plocha zaniklého Velkého dvora, tak západně od něj (a severně od zaniklého Žebletína) zničené velké barokní kaple Bičováni Krista nad léčivým pramenem Kyselka.

7) k. ú. Valeč u Hradiště

Valeč (Waltsch), dř. k. ú. Valeč – památkově velmi hodnotné městečko s dominantami barokního zámku a dvou kostelů bylo vždy mimo hranice vojenského újezdu. Jeho součástí byl však kopec se zříceninou Neuhaus (Lusthaus), k níž od zámku směřuje hlavní osa valečské

kompozice procházející iluzivní branou Propylejí. Za ruinou se nachází vyrovnaná plocha s kruhovým jezírkem a ostrůvkem, za kterým směrem k severozápadu vedla alej v pohledové ose na vrch Prokopy. Lusthaus nejspíše vznikl někdy ve 20.–30. letech 18. století společně s dalšími stavbami v krajině. Může se však jednat o romantickou úpravu starší stavby, například manýristického letohrádku.¹⁰ Také tato část komponované valečské krajiny je součástí krajinné památkové zóny Valečsko.

VÚ LIBAVÁ

1) k. ú. Hlubočky IV

Hluboký, dř. k. ú. Hlubočky – terénní stopy hradu v ostrožné poloze nad údolím Bystřice, vybudovaného ve třetině 14. století Janem Volkem, olomouckým biskupem. Za husitských válek byl zbořen.

2) k. ú. Kozlov u Velkého Újezdu

Drahotuš, dř. k. ú. Podhoří – zbytky zříceniny hradu založeného před rokem 1278 Bohušem, synem Crha z Ceblovic. Kolem poloviny 15. sto-

letí byl nově opevňován, ale záhy se stal součástí hranického panství, ztratil význam a zpustl.

Kozlov (Kozlau, Koslau) – lánová lineární ves podél cesty ve značně svažitém terénu. Ves bývala přístupná i po většinu doby, po kterou byla součástí vojenského újezdu, neboť jí prochází důležitá silnice z Velkého Újezdu přes Potštát do Oder a Ostravy. Obraz vsi se proto výrazněji neliší od jiných sídel v okolí a starší zástavba se zde dochovala v poměrně značné míře, i když také zde docházelo k demolicím a nové výstavbě. Přetrval i malý a prostý kostel sv. Josefa. Existenci vojenského újezdu zde připomíná zejména velký areál kasáren s bytovými domy severně od vsi, budovaný až od roku 1991.

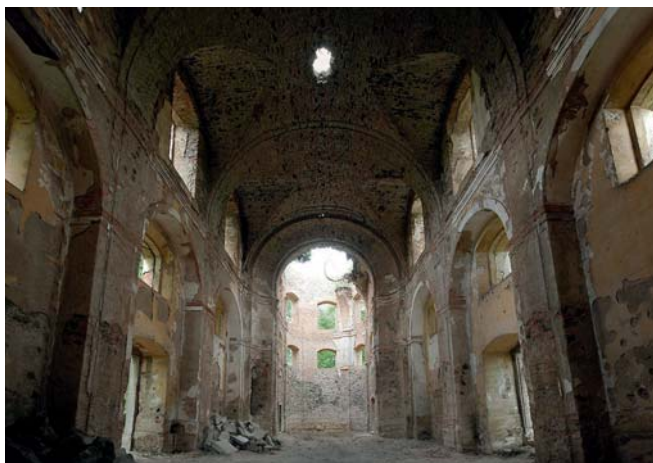
Kyjanice (Kianitz, Kainitzer Mühle) – původně jen mlýn v údolí při silnici směrem k Velkému Újezdu. Zejména po zřízení parní pily firmy Losert v roce 1892 se rozrostl ve vísku. Po zřízení vojenského prostoru víska zcela zanikla,

■ Poznámky

¹⁰ Podrobněji viz Karel Kuča (ed.), *Krajinné památkové zóny České republiky*, Praha 2015.

19

20

archeologická situace byla zničena výstavbou a úpravami komunikací a parkoviště. Jihovýchodně od Kyjanic (dříve na k. ú. Ranošov) se nachází pomník Zákřovský Žalov z roku 1949 připomínající zavraždění 19 zákřovských občanů dne 18. 4. 1945 německými nacisty a Vlascovci.

Ranošov (Prusinovice, Prusinowitz, Prussinowitz), *dř. k. ú. Ranošov* – ves připomínaná již v roce 1355, která byla v 15.–16. století pustá a před rokem 1655 došlo k její obnově (na 1. vojenském mapování se nazývala Neu Prosinowitz). Mapa stabilního katastru zde zachycuje dva sídelní útvary: jednak ves lánového charakteru v boční úžlabině, jednak jižně od ní ve vyvýšené poloze nepravidelnou skrumáž chalup na křižovatce cest, přičemž obě působí poměrně mladě. Po vysídlení německojazyčných obyvatel v roce 1945 ves nebyla dosídlena a po začlenění do vojenského újezdu zanikla. Jižní část, pokrytá dnes pastvinami, nejeví zjevné znaky po zaniklé zástavbě. Údolní, severní část zarostla a archeologická situace se zde patrně dochovala. Z celé vsi přetrvalo jen myslivna na okraji lesa a při ní památník obětem 1. světové války.

Slavkov (Schlock), *dř. k. ú. Slavkov* – dvojřadá lánová ves v závěru údolí Trnávky. Již ortofoetomapa z roku 1954 zde zachycuje pouze základy zbořených domů a kostel sv. Františka Serafinského z roku 1763. Západně od kostela bylo následně na místě zaniklé zástavby postaveno menší sídliště bytových domů pro zaměstnance nově vybudovaného velkého zemědělského areálu. Jde o jednotně koncipovaný celek, který sice nevykazuje výraznější urbanistické či architektonické kvality, je však dosud velmi autentickým svědectvím doby svého vzniku. Jeho součástí se stal i bývalý kostel, jehož architektura byla znehodnocena přestavbou na kulturní dům. Kaple, která stávala na ploše mezi domy čp. 1219 a 1222, byla zbořena.

3) k. ú. Luboměř u Potštátu

Luboměř pod Strážnou (Luboměř, Luboměr, Libtaň, Liebenthal), *dř. k. ú. Luboměř pod Strážnou* – dlouhá údolní lánová ves v potočním údolí. Ze staré zástavby vsi přetrvalo jen několik přízemních zděných domů. Zbořen byl (kolem roku 1960) i kostel Panny Marie Sněžné, ze kterého přetrvala jen hromada sutin v klínu území mezi silnicí a komunikací vedoucí do velkého zemědělského areálu vybudovaného severovýchodně za kostelem. Pro zaměstnance bylo severozápadně od zaniklého kostela postaveno menší sídliště bytových domů, a to většinou na území dříve nezastavěném. Archeologická situace se v rámci celé délky intravilánu dochovala pravděpodobně značně nerovnoměrně. Zanikly také tři kaple: v západoseverozápadním sousedství kostela, na horním a na dolním konci vsi.

4) k. ú. Město Libavá

Město Libavá (Stadt Liebau) je největším sídelním celkem v nově zpřístupněných územích, a proto je mu i zde věnován detailnější komentář. Jde o město lokované někdy ve druhé polovině 13. století okolo svažitého čtvercového náměstí, z něhož se nesorměrně rozvíjí soustava koutových ulic. Doplňkem města se stalo též Předměstí Libavá (se samostatným katastrálním územím) rozvíjející se na levém (východním) břehu potoka. Až do roku 1949 bylo Město Libavá sídlem soudního okresu. Demolice města, které po odsunu německojazyčného obyvatelstva již nebylo dosídleno, začala již na přelomu 40. a 50. let zbořením dvou bloků při silnici od Heroltovic a Domašova nad Bystřicí, která byla směrem na Dřemovice převedena do nové, obloukovité trasy pod náměstím. Již tehdy zanikla také polovina dolní (jihovýchodní) strany náměstí. Nad kostelem vrostly vojenské tábory a cvičiště. Po roce 1968 ovládla vojenský výcvikový prostor Libavá sovětská okupační vojska a de-

Obr. 19. Svatobor (okres Karlovy Vary), celkový pohled na zříceninu kostela Nanebevzetí Panny Marie a fary. Foto: Karel Kuča, 2007.

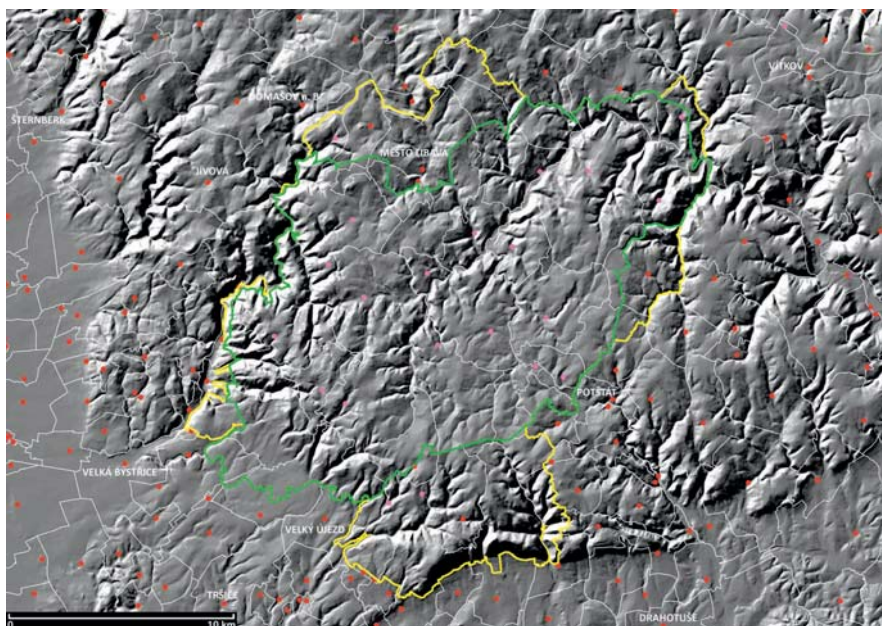
Obr. 20. Svatobor (okres Karlovy Vary), zřícenina kostela Nanebevzetí Panny Marie, 2006. Foto: Karel Kuča, 2007.

strukce města i celé oblasti dále zesílila. K obratu nedošlo ani po roce 1989, naopak. Mimořádně velký objem demolice (vesměs zchátralé) zástavby zde vojenská správa realizovala ještě v letech 2003–2012 (!), tedy v době, kdy byl návrat města do civilní správy již projednáván. V tomto nedávném období byla zbořena celá jihozápadní strana náměstí a poslední dva předválečné domy severovýchodní strany, rodinné domky po severní straně Berounské ulice a několik dalších jednotlivých staveb (včetně panelového domu v Luční ulici).¹¹ Výsledkem je téměř úplné dokonání rozvratu urbanistické struktury, která je dnes bez pomoci starších plánů zcela nečitelná. Z náměstí byla v přestavě podobě zachována jen severozápadní strana a zčásti i strana severovýchodní (tvořená však novostavbou nákupního střediska), takže původní dimenze prostoru jsou čitelné jen díky komunikacím a stromořadím. Dochoval se i kostel a zděný větrný mlýn.

Již kolem roku 2000 hrozil zánik dokonce kostelu Povýšení sv. Kříže, využívanému dříve jako skladiště. Místní obyvatelé sepsali petici se žádostí o opravu kostela a zaslali ji ministru obrany. Armáda navrhla zbourat loď kostela a ponechat pouze věž, kvůli odporu občanů však nakonec ministerstvo obrany v roce 2002 uvolnilo 3 000 000 Kč na opravu střechy lodi. V říjnu 2002 byly práce zahájeny – postupně byly strženy krov a střecha lodi, opravena statí-

■ Poznámky

¹¹ Za zmapování demolice děkuji Miloši Hlávskovi.

21

22

23

Obr. 21. Vojenský újezd Libavá, reliéfni mapa s vyznačením rozsahu újezdu do konce roku 2015 (žlutě) a od roku 2016 (zeleně).

Obr. 22. Vojenský újezd Libavá, mapa katastrálních území k 1. 1. 2016.

Obr. 23. Stará Voda (okres Olomouc), poutní a piaristický chrám sv. Anny a sv. Jakuba Většího. Foto: Karel Kuča, 2016.

Heroltovice (Herltovice, Heroltice, Herdovice, Herlotovice, Herlsdorf), *dř. k. ú. Heroltovice* – krátká dvojřadá lánová ves v údolí Heroltovického potoka. Staré velké zděné usedlosti i domky byly téměř všechny zbořeny a po severní straně silnice je nahradila skupina větších bytových domů tvořících relativně zajímavou hmotovou kompozici a ve východní části vsi velký areál zemědělské výroby. Nejzápadnější z jeho budov vyrostla na místě velké barokní kaple sv. Isidora.

Bělá (Houčovice, Hučovice, Hunčovice, Seibersdorf), *dř. k. ú. Bělá* – krátká dvojřadá ves lánového charakteru v poměrně hlubokém potokním údolí. Zástavba zcela zanikla v 70. letech 20. století včetně velké kaple sv. Alfonse z roku 1842, intravilán zarostl vegetací, archeologická situace je dochována včetně trsek některých staveb.

5) k. ú. Město Libavá I

Stará Voda (Altwasser), *dř. k. ú. Stará Voda* – středně dlouhá údolní lánová ves v údolí Lazského potoka a jeho pravobřežního přítoku. Význam vsi vyplýval z existence raně barokního poutního kostela sv. Anny a sv. Jakuba Většího vybudovaného v letech 1683–1688 podle projektu Giovannio Pietra Tencally na místě starší svatyně nákladem olomouckého biskupa Karla z Liechtenstein-Kastelkornu. Ze tří stran

ka lodi, na koruně zdíva udělán betonový věnec a zbudován nový krov a střecha. Přístavky na pravé straně, které potřebovaly kromě nové střechy i částečně dozdít zdívo, byly ponechány bez opravy a po několika letech byly zbořeny. V roce 2004 došlo k předání kostela ze správy vojenské posádky do správy Újezdního úřadu. Dne 29. 6. 2005 byl kostel poprvé otevřen pro veřejnost od doby, kdy byl uzavřen do areálu kasáren.¹²

Celkově je Město Libavá smutným a žalujícím torzem kdysi výstavného a urbanisticky velmi hodnotného města, v němž dnes stojí oproti původnímu stavu zhruba pouhá čtvrtina domů; v tom jsou však započteny i nově vzniklé vojen-

ské a ubytovací objekty podřadné architektonické úrovni, ještě více přispívající k celkovému dojmu urbanistického rozvratu. Rehabilitace alespoň hlavních rysů historické urbanistické struktury města, zejména náměstí, by měla být prioritou obnovené obce. Tento záměr je také skutečně obsažen v novém územním plánu. Při silnici do Staré Vody se dochoval kříž.

Dřemovice (Dremlovice, Drömsdorf), *dř. k. ú. Dřemovice* – ves řadící se podél silnice v údolí Smilovského potoka a bezprostředně navazující na Město Libavou. Starší usedlosti a domy byly až na výjimky zbořeny, přetrvalo jen několik mladších domků po východní straně silnice.

■ Poznámky

¹² K dohledání na <http://www.znicenekostely.cz>, vyhledáno 9. 4. 2016.

24

25

26

jej v letech 1688–1692 obklopil ambit. V roce 1690 byla při kostele založena kolej piaristů, jejíž stavba byla podle Tencallova projektu dokončena v roce 1700. První zkáza postihla Starou Vodu již v roce 1945, kdy v důsledku bombardování kolej vyhořela. Téměř hotová oprava zůstala v roce 1947 nedokončena v důsledku vysídlení vsi a jejího začlenění do vojenského tábora. V roce 1965 došlo k likvidaci opuštěné vesnické zástavby a roku 1969 byla odstřelena budova koleje a zbořen ambit. K likvidaci kostela naštěstí nedošlo, již roku 1974 se dokonce uskutečnily první údržbové práce. Teprve v letech 1992–1997 byla provedena jeho celková oprava, po které v letech 2011–2012 následovaly úpravy okolí. Starovodský kostel je jednou z nejceněnějších památek nacházejících se na bývalých i stávajících územích vojenských újezdů. V jeho sousedství byly odkryty fragmenty zničené koleje a při nich soustředěny zachrá-

něné kamenické památky. Před kostelem stojí krucifix. Z ambitu se třemi kaplemi zůstaly jen zbytky základového zdiva a před obcí i památkovou péčí leží i metodické otázky jejich prezentace či vytvoření předpokladů rehabilitace areálu v budoucnosti v případě nalezení podmínek takového počínání. Kapli sv. Anny z roku 1927, která stávala západně od vsi, připomíná jen hromada trosek. Intravilán vsi, který zasahuje i na k. ú. Město Libavá II a Město Libavá, je z velké části zarostlý vegetací, míru dochování archeologických situací je nutno prověřit.

6) k. ú. Nové Oldřůvky I

Nové Oldřůvky (Nová Ves, Neudorf), dř. k. ú. Nové Oldřůvky – údolní lánová ves v proláklíně svažující se k jihu do údolí Odry. V letech 1952–1961 byla zbořena a zdemolován byl i kostel sv. Jana Křtitele, původně ze 16. století, jehož podoba byla dílem stavebních akcí z let 1784 a 1854. V roce 2016 byla z vojenského újezdu vyčleněna jen severní třetina zaniklého intravilánu. Archeologická situace zde nejvíce znázorňuje výraznějšího narušení.

Na území vyčleněném z vojenského újezdu Libavá, ale i na územích, která zůstala jeho součástí, se nachází i řada dalších památkově významných staveb, často drobných. Jejich velmi obsáhlý výčet přináší územní plán Vojenského újezdu Libavá.¹³

Závěr není nezbytné nyní detailně formulovat. Je jisté, že s ohledem na zcela specifickou nedávnou historii daných území by veškeré zjevné i potenciálně dochované reliktické zkušeno stavebního a urbanistického dědictví i celé kulturní krajiny zasluhovaly přinejmenším kvalitní dokumentaci. Prohlášení maxima dokladů torzálních nebo zaniklých sídel za kulturní památky může nepříjemně zvýšit podíl ohrožených památek v památkovém fondu stá-

Obr. 24. Slavkov (okres Olomouc), přestavbou na kulturní dům zneřvářený kostel sv. Františka Serafinského. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 25. Stará Voda (okres Olomouc), torzo zbořeného piaristické koleje a zbytky dochované sochařské výzdoby. Foto: Karel Kuča, 2016.

Obr. 26. Město Libavá (okres Olomouc), krucifix při silnici do Staré Vody. Foto: Karel Kuča, 2016.

tu. To by však nemělo být primární překážkou. Poukázání na dochované hodnoty, pokud je to možné, může nasměrovat nakládání s nimi zejména tam, kde se nově etablované samosprávy budou snažit hledat vlastní metody práce, identitu nebo i cíleně usilovat o navázání na historii svých území. Z metodického hlediska se k ochraně takových území nabízí i širší pojetí v podobě archeologických rezervací, v některých částech i krajinných památkových zón reliktního typu, zejména tehdy, pokud jsou zde čitelné i historické krajinné struktury, včetně cenných starých dřevin a zídek, členění pluziny, alejí a podobně. Krajinné dědictví České republiky je velmi bohaté. Specifika vojenských újezdů nebyla zatím blíže komentována, nicméně patří k těm územím, která mají silný potenciál pro edukativní využití, s důrazem na asociativní povahu těchto míst. I s vědomím obecného deficitu kapacit je vhodné hledat všechny cesty, jak předejít nesprávně koncipovaným záměrům v těchto nově zpřístupněných územích a spolu s výkonnými orgány na úseku územního plánování a samosprávami daných obcí výše popsané doklady minulosti co nejlépe poznat, optimálně i zachránit a prezentovat.

■ Poznámky

¹³ http://www.voujezd-libava.cz/soubory/9342/OOP_UP_VUj%20Libav%C3%A11%20_text.pdf, vyhledáno 9. 4. 2016.